

Inspectie Jeugdzorg
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Voorkomen van seksueel
grensoverschrijdend gedrag
in de jeugdhulp:
een tweede onderzoek

Utrecht, maart 2016

Voorkomen van seksueel
grensoverschrijdend gedrag
in de jeugdhulp:
een tweede onderzoek

Samenvatting

In 2014 heeft de Inspectie Jeugdzorg bij 27 jeugdhulpinstellingen onderzoek gedaan naar het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Aanleiding voor het onderzoek was het rapport "Omringd door zorg, toch niet veilig" van de Commissie Samson (oktober 2012) en het hierop volgende "Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg" van de Commissie Rouvoet (mei 2013). Een andere belangrijke aanleiding voor het onderzoek was dat een groot deel van de calamiteiten die jeugdhulpinstellingen bij de inspectie melden (het vermoeden van) seksueel grensoverschrijdend gedrag betreft. De inspectie concludeerde in 2014 dat bijna alle bezochte instellingen voldoende handelen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Echter, bij nagenoeg alle instellingen constateerde de inspectie wel één of meer verbeterpunten.

De inspectie heeft in 2015 opnieuw onderzoek gedaan naar het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit onderzoek is uitgevoerd bij twintig jeugdhulpaanbieders en vijf instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering. Het betrof acht hertoetsen bij instellingen die in 2014 ook zijn bezocht en zeventien nieuwe onderzoeken.

Bij de hertoetsen bleek dat de acht bezochte instellingen de meeste verbeterpunten, die in het toezicht in 2014 waren geconstateerd, inmiddels hebben doorgevoerd. Alle instellingen kregen bij de hertoets het eindoordeel 'voldoende'.

Bij de nieuwe toetsen concludeerde de inspectie dat bijna alle bezochte instellingen voldoende handelen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Dit geldt ook voor de vijf instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering, die de inspectie dit jaar voor het eerst bij dit toezicht betrof. Bij nagenoeg alle instellingen (zowel bij de hertoetsen als bij de nieuwe onderzoeken) constateert de inspectie wel één of meer verbeterpunten.

De verbeterpunten die in dit toezicht zijn geconstateerd, komen overeen met de verbeterpunten die de inspectie in het toezicht 2014 constateerde.

Belangrijk verbeterpunt voor tweederde van de bezochte instellingen is het gebruik van een risicotaxatie-instrument, waarbinnen voldoende aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het Instrument risicotaxatie seksueel grensoverschrijdend gedrag (RIS), dat het Nederlands Jeugdinstituut hiertoe specifiek ontwikkelde (oktober 2014), wordt door een minderheid van de instellingen gebruikt. Mede omdat instellingen dit instrument te uitgebreid en gebruiksonvriendelijk vinden.

Ook de scholing van medewerkers is nog een belangrijk verbeterpunt. Meer dan de helft van de instellingen heeft haar medewerkers nog niet structureel geschoold in het bevorderen van een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen en het beschermen van kinderen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit is zorgelijk. Scholing draagt namelijk bij aan het verminderen van handelingsverlegenheid bij medewerkers ten aanzien van dit onderwerp en aan het beter signaleren van (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag. De onderzochte instellingen hebben de scholing van hun medewerkers wel in hun scholingsplan opgenomen.

Mede naar aanleiding van het actieplan 'Hun verleden is niet hun toekomst' (2014), van de Commissie 'Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/ mensenhandel in de zorg voor jeugd' (de commissie Azough), besteedde de inspectie tijdens het toezicht aandacht aan loverboy/ mensenhandelproblematiek. Uit het toezicht blijkt dat de meeste instellingen wel eens te maken hebben gehad met een jongere die (mogelijk) slachtoffer van een loverboy was of dreigde te worden. In 2017 zal de inspectie onderzoek doen bij jeugdhulpinstellingen, die gespecialiseerde opvang en hulp bieden aan slachtoffers van loverboys.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	7
Aanleiding	7
Het toezicht	7
Leeswijzer	8
2 Bevindingen	9
Hertoetsen.....	9
Nieuwe onderzoeken	9
3 Conclusies en beschouwing	15
Conclusies	15
Beschouwing	16
Bijlage 1 Toetsingskader Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag.....	18
Bijlage 2 resultaten van de hertoetsen	20
Bijlage 3 Resultaten van de nieuwe onderzoeken.....	21
Bijlage 4 Verantwoording.....	22

1 Inleiding

Aanleiding

In 2014 heeft de Inspectie Jeugdzorg bij 27 jeugdhulpinstellingen onderzoek gedaan naar het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Aanleiding voor het onderzoek was het rapport "Omringd door zorg, toch niet veilig" van de Commissie Samson (oktober 2012) en het hierop volgende "Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg" van de Commissie Rouvoet (mei 2013). Een andere belangrijke aanleiding voor het onderzoek was dat een groot deel van de calamiteiten die jeugdhulpinstellingen bij de inspectie melden (het vermoeden van) seksueel grensoverschrijdend gedrag betreft.

De inspectie concludeerde dat bijna alle bezochte instellingen voldoende handelen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Echter, bij nagenoeg alle instellingen constateerde de inspectie wel één of meer verbeterpunten.¹ De inspectie stelde dat iedere bezochte jeugdhulpinstelling de aandacht voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag moest vasthouden, de in gang gezette ontwikkeling verder moest doorzetten en aan de slag moest gaan met de gesignaleerde verbeterpunten. De inspectie verwachtte van alle jeugdzorginstellingen, ook van de instellingen die niet in dit toezicht waren betrokken, een sluitende aanpak ter bevordering van een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen en ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De inspectie kondigde aan de kwaliteit van deze aanpak in 2015 te onderzoeken.

Het toezicht

De inspectie deed in 2015 opnieuw onderzoek naar de mate waarin jeugdhulpinstellingen kinderen² beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het onderzoek is uitgevoerd bij 25 instellingen: twintig jeugdhulpaanbieders en vijf instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering. Onder deze instellingen waren acht instellingen die in 2014 ook zijn bezocht en waar in 2015 een hertoets is uitgevoerd, en zeventien instellingen die niet eerder zijn bezocht.³ Het onderzoek bij de instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering deed de inspectie in samenwerking met de Inspectie Veiligheid en Justitie.

Het toezicht richt zich op alle vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder seksueel misbruik. Ook richt het toezicht zich op het bevorderen van een gezonde seksuele ontwikkeling. Reden hiervoor is dat dit kan worden gezien als een preventieve maatregel om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Bovendien is dit toch al een belangrijke

¹ "Voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de jeugdzorg", oktober 2014, www.inspectiejeugdzorg.nl.

² Met kinderen wordt bedoeld op de leeftijdscategorie van 0 tot 18 jaar.

³ Het betrof ook enkele onderzoeken bij grote jeugdhulpinstellingen die in 2014 ook zijn bezocht, maar dan bij een andere werksoort of locatie.

ontwikkelingstaak waar jeugdhulpinstellingen bij alle kinderen aandacht aan moeten besteden. Het gaat in de jeugdhulp om kwetsbare kinderen, soms met een verleden van seksueel grensoverschrijdend gedrag, die vaak in een niet natuurlijke omgeving verblijven. Zij wonen bijvoorbeeld in een leefgroep, gezinshuis of pleeggezin met andere, vaak kwetsbare, kinderen die niet hun zus(je) of broer(tje) zijn en met volwassenen die niet hun ouders zijn. Daarom vindt de inspectie het belangrijk dat de seksuele ontwikkeling van ieder kind standaard een aandachtspunt is in de hulpverlening.

Het toezicht richt zich op de volgende vier thema's:

1. aandacht besteden aan een gezonde seksuele ontwikkeling;
2. handelen bij risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag;
3. handelen bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag;
4. randvoorwaarden om een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen te bevorderen en hen te beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Deze thema's zijn nader uitgewerkt in het toetsingskader Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag, dat op de website van de inspectie is gepubliceerd (www.inspectiejeugdzorg.nl, zie ook bijlage 1).⁴

Mede naar aanleiding van het actieplan 'Hun verleden is niet hun toekomst' (2014), van de Commissie 'Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/ mensenhandel in de zorg voor jeugd' (de commissie Azough), besteedde de inspectie tijdens het toezicht aandacht aan loverboy/ mensenhandelproblematiek (hierna loverboyproblematiek). De inspectie vindt het van belang dat instellingen adequaat handelen bij (signalen van) loverboyproblematiek. De vragen die de inspectie over loverboyproblematiek stelde zijn inventariserend van aard en niet in het inspectie-oordeel betrokken.⁵

De meeste onderzoeken (22 van de 25) zijn onaangekondigd uitgevoerd. Het onderzoek bestond onder meer uit interviews met uitvoerend medewerkers, gedragswetenschappers, managers, beleidsmedewerkers, jongeren en pleegouders, en een dossiertoets.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de uitkomsten van het toezicht aan de hand van de vier thema's. In hoofdstuk 3 staan de conclusies en een beschouwing. Bijlage 1 bevat het toetsingskader, bijlage 2 en bijlage 3 bevatten een overzicht van de bezochte instellingen inclusief het eindoordeel en het aantal verbeterpunten, en bijlage 4 bevat een verantwoording van de werkwijze.

⁴ In dit toezicht heeft de inspectie ook de Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling betrokken. Nagegaan is of instellingen gebruik maken van de meldcode in geval van (vermoedens van) seksueel misbruik. In 2012 en 2013 onderzocht de inspectie reeds de aanwezigheid van de meldcode, zie www.inspectiejeugdzorg.nl.

⁵ De inspectie presenteert deze bevindingen inventariserend (dus zonder oordeel), omdat het tijdpad voor de acties uit het actieplan tot in 2016 doorloopt en de inspectie daarom niet verwachtte dat instellingen deze acties ten tijde van het toezicht reeds hadden geïmplementeerd. In september 2015 kwamen via Jeugdzorg Nederland producten beschikbaar, die zijn in te zetten bij het realiseren van de actiepunten.

2 Bevindingen

In dit hoofdstuk geeft de inspectie de uitkomsten weer van de acht hertoetsen bij instellingen die ook in 2014 zijn bezocht, en de zeventien nieuwe onderzoeken bij instellingen die in 2014 niet zijn bezocht.⁶

Hertoetsen

De hertoetsen zijn uitgevoerd bij acht jeugdhulpinstellingen waar de inspectie in 2014 relatief veel verbeterpunten constateerde, inclusief de drie instellingen die het eindoordeel 'matig' hadden. Bij de hertoetsen toetste de inspectie of de instellingen inmiddels de noodzakelijke verbeterpunten hebben doorgevoerd, die in het toezicht in 2014 zijn geconstateerd.

Bij de hertoetsen kregen alle instellingen het eindoordeel 'voldoende'. Het aantal verbeterpunten bij deze instellingen is aanzienlijk verminderd: van 39 naar negen (zie bijlage 2). De resterende verbeterpunten betreffen vooral de scholing van medewerkers en het systematisch inschatten van risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag aan de hand van een gestandaardiseerd risicotaxatie-instrument.

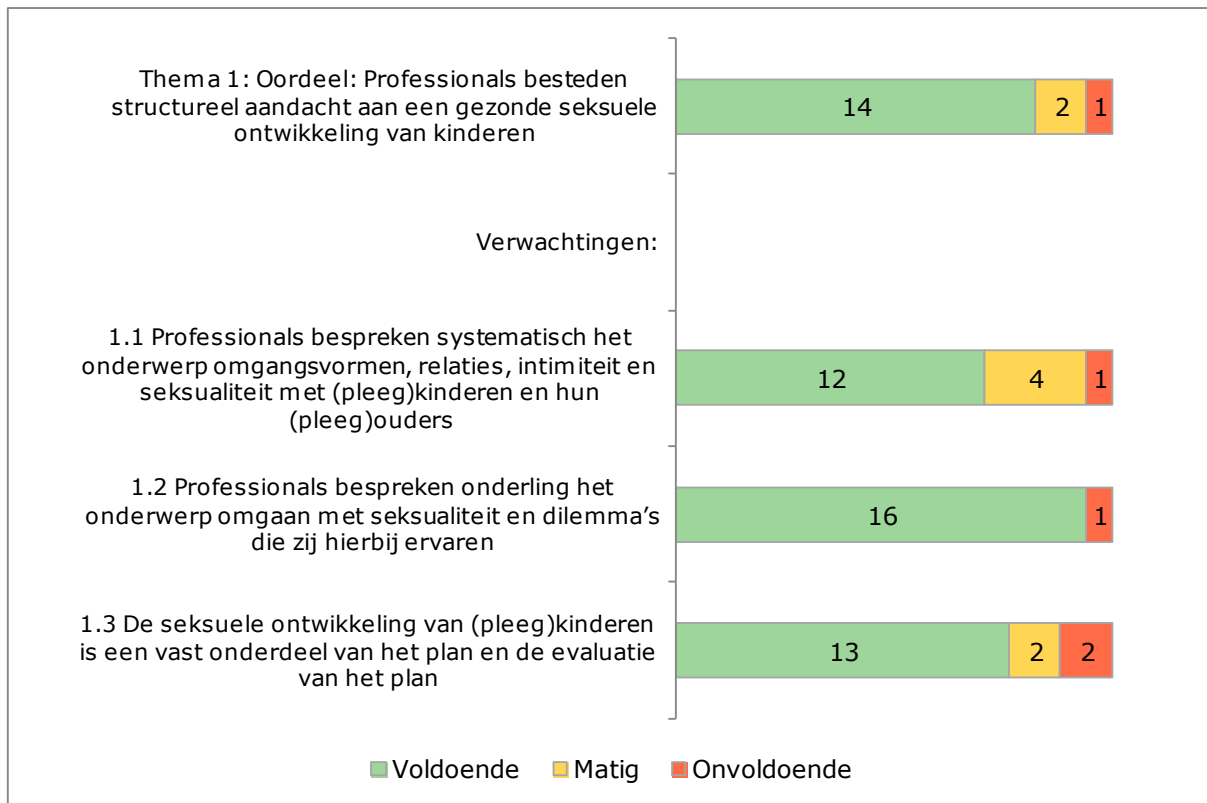
Nieuwe onderzoeken

Naast de acht hertoetsen voerde de inspectie zeventien nieuwe onderzoeken uit; twaalf onderzoeken bij jeugdhulpinstellingen, die residentiële jeugdzorg, jeugdzorg^{plus} en/of pleegzorg bieden, en vijf onderzoeken bij instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering.

Onderstaand volgen de uitkomsten van deze zeventien onderzoeken op de vier onderzochte thema's. Voor elk thema zijn de bevindingen in een figuur weergegeven. In elk figuur staan het oordeel over het thema en de scores op de onderliggende verwachtingen. Om tot het oordeel over een thema te komen heeft de inspectie de scores op de onderliggende verwachtingen samengenomen en gewogen. De inspectie heeft hiervoor beslisregels opgesteld (zie bijlage 4). Daarna volgt een korte toelichting met de bevindingen.

⁶ Het betrof ook enkele onderzoeken bij grote jeugdhulpinstellingen die in 2014 ook zijn bezocht, maar dan bij een andere werksoort of locatie.

Thema 1 Aandacht besteden aan een gezonde seksuele ontwikkeling

Bij het overgrote deel van de bezochte instellingen (14 van de 17) besteden professionals structureel aandacht aan een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen.

In positieve zin valt op dat medewerkers in bijna alle instellingen het omgaan met seksualiteit met elkaar bespreken en de dilemma's die zij hierbij ervaren.

De vier pleegzorginstellingen en de vijf instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering die zijn bezocht hebben niet tot nauwelijks verbeterpunten op dit thema. Bij een deel van de acht bezochte residentiële instellingen heeft de inspectie wel verbeterpunten geconstateerd.

Een *Verbeterpunt* bij vier van de acht bezochte residentiële instellingen is dat medewerkers niet standaard met *alle* kinderen over omgangsvormen, relaties, intimiteit en seksualiteit spreken, maar alleen als hiervoor concrete aanleiding bestaat of als het onderwerp toevallig ter sprake komt.

Een tweede *verbeterpunt* is dat vier van de acht bezochte residentiële instellingen in de hulpverleningsplannen onvoldoende aandacht besteden aan de seksuele ontwikkeling van het kind, ook als is ingeschat dat de seksuele ontwikkeling van het betreffende kind specifieke aandacht behoeft. Ook komt het voor dat problemen rondom de seksuele ontwikkeling van een kind wel in het plan zijn benoemd, maar dat deze onvoldoende zijn uitgewerkt in concrete doelen en onvoldoende terugkomen bij de evaluatie van het plan.

Thema 2 Handelen bij risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag

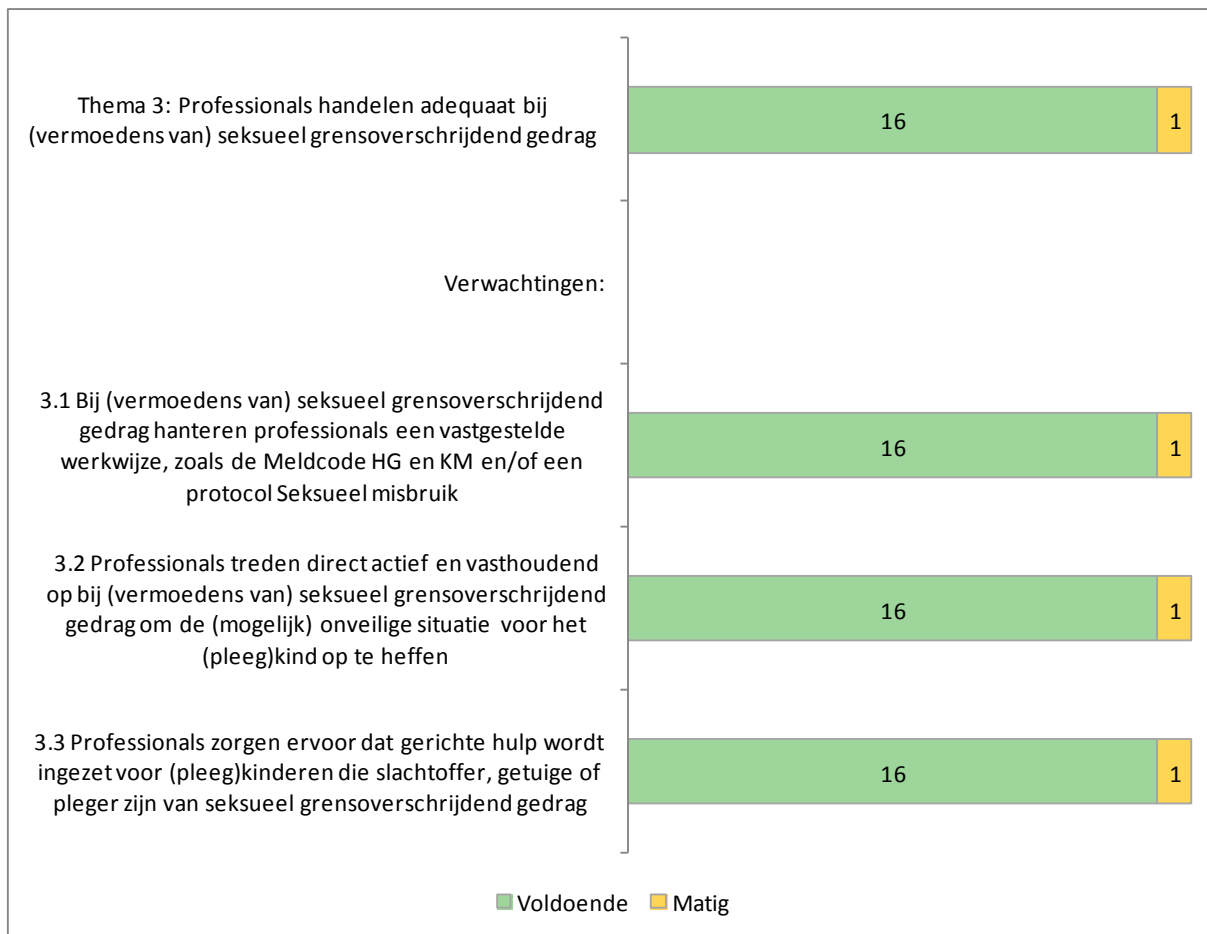
In nagenoeg alle bezochte instellingen (15 van de 17) handelen professionals adequaat bij risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Positief is dat medewerkers in verreweg de meeste instellingen alert zijn op risicovolle situaties voor de kinderen, dat zij geconstateerde risico's multidisciplinair bespreken en dat zij afdoende maatregelen nemen om geconstateerde risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag op te heffen of te beperken.

Verbetering is nodig in het systematisch inschatten van risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag van kinderen. Slechts bij een derde van de bezochte instellingen (zes van de zeventien) doen professionals dit aan de hand van een gestandaardiseerd risicotaxatie-instrument waarbinnen voldoende aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. In 2014 kwam dit ook als een belangrijk verbeterpunt naar voren.

Verschillende instellingen hebben aangegeven dat zij het Instrument risicotaxatie seksueel grensoverschrijdend gedrag (RIS), dat het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) ontwikkelde (oktober 2014), te uitgebreid en gebruiksonvriendelijk vinden en het daarom niet gebruiken. Een aantal instellingen gebruikt dit instrument om die reden alleen als zij al een verhoogd risico en/of signalen hebben ingeschat. Andere instellingen hebben recent besloten dit instrument toch te gaan implementeren.

Thema 3 Handelen bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag

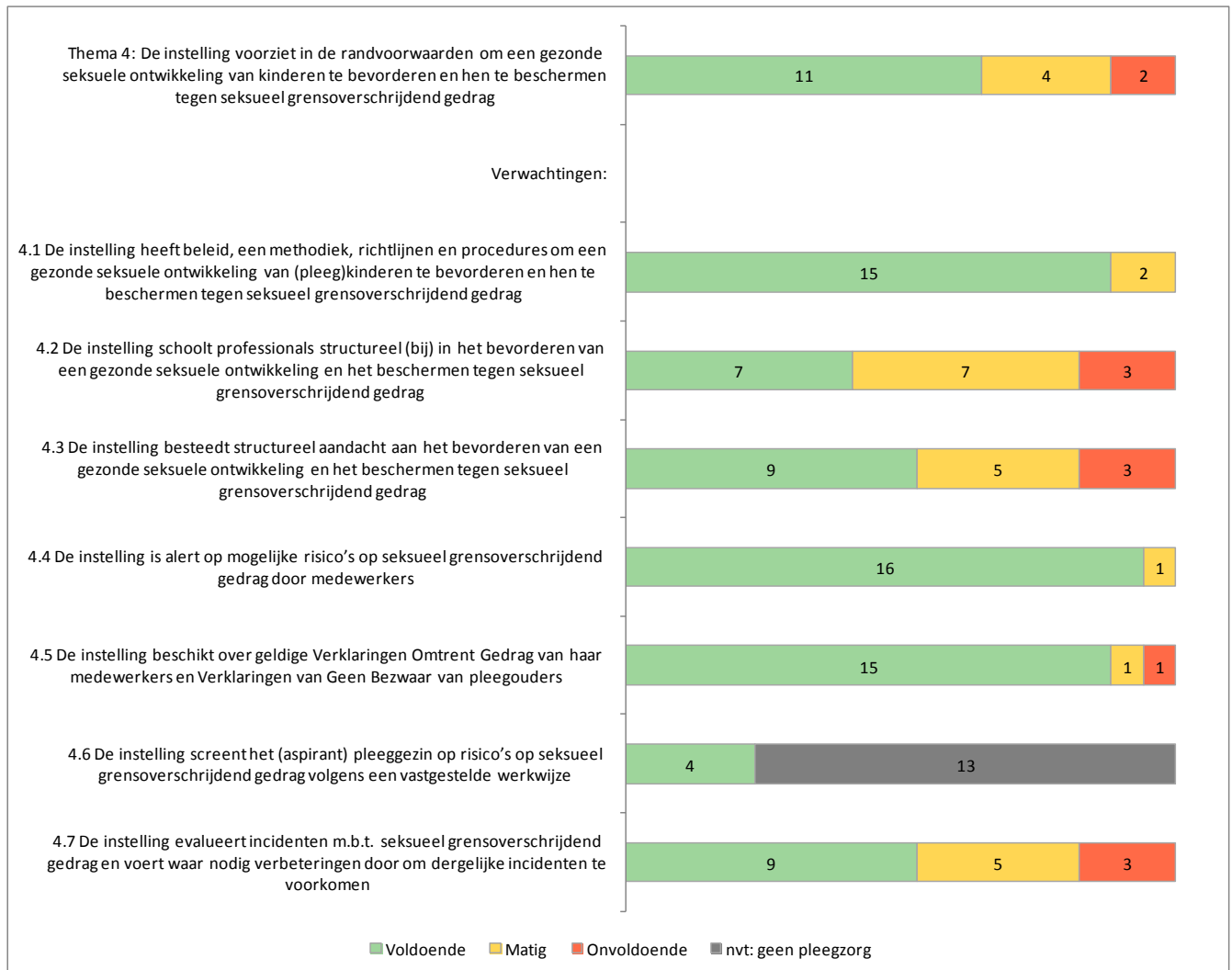

In nagenoeg alle bezochte instellingen (16 van de 17) handelen professionals adequaat bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Medewerkers in nagenoeg alle bezochte instellingen hanteren bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag een vastgestelde werkwijze, zoals de meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling en/of een protocol Seksueel misbruik. Het Vlaggensysteem wordt veel genoemd als een geschikte methodiek om seksueel gedrag te kunnen duiden. Medewerkers in bijna alle instellingen treden direct actief en vasthoudend op bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag om de (mogelijk) onveilige situatie voor het kind op te heffen. Ze betrekken hierbij het kind, het gezin en indien nodig andere instanties, en zorgen ervoor dat

gerichte hulp wordt ingezet voor kinderen die slachtoffer, getuige of plegger zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Thema 4 Randvoorwaarden

Bij tweederde van de bezochte instellingen (11 van de 17) zijn de randvoorwaarden voldoende aanwezig om een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen te bevorderen en hen te beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bijna alle instellingen hebben wel één of meer verbeterpunten.

Het is positief dat vrijwel alle instellingen in voldoende mate beleid, een methodiek, richtlijnen en procedures hebben om een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen te bevorderen en hen te beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dat geldt ook voor het alert zijn op mogelijke risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag door medewerkers. Instellingen beschikken bijna allemaal over de wettelijk vereiste Verklaringen Omtrent Gedrag (VOG's) van de

medewerkers die contact hebben met kinderen. De vier onderzochte instellingen die pleegzorg bieden, screenen het (aspirant) pleeggezin op risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag volgens een vastgestelde werkwijze en beschikken over Verklaringen van Geen Bezwaar van pleegouders.

Een belangrijk *verbeterpunt* is de scholing van medewerkers. Meer dan de helft van de instellingen heeft haar medewerkers nog niet structureel geschoold in het bevorderen van een gezonde seksuele ontwikkeling en het beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook in 2014 kwam dit als een verbeterpunt naar voren.

Ook is *verbetering* nodig in het evalueren van incidenten. De helft van de instellingen evalueert de incidenten die betrekking hebben op seksueel grensoverschrijdend gedrag onvoldoende. Dit heeft de inspectie ook in 2014 geconstateerd. Bij veel instellingen ontbreekt een inhoudelijke kwalitatieve analyse van de geregistreerde incidenten op instellingsniveau, waarin wordt nagegaan wat de omstandigheden waren waaronder de incidenten hebben plaatsgevonden, welke mogelijke oorzaken aan de incidenten ten grondslag hebben gelegen en welke verbetermaatregelen nodig zijn om dergelijke incidenten in de toekomst te voorkomen.

Aandacht voor slachtoffers van loverboys

De meeste van de 25 bezochte instellingen kennen het actieplan van de commissie 'Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd' (de commissie Azough). Het ontwikkelen van specifiek beleid en/of handvatten hoe om te gaan met deze problematiek staat bij de instellingen nog in de kinderschoenen. Enkele waren daar ten tijde van het toezicht wel mee bezig.

De meeste instellingen hebben te maken met loverboyproblematiek. Medewerkers die deze problematiek signaleren of hier een vermoeden van hebben, volgen de stappen van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en/of een Protocol seksueel misbruik. Sommige instellingen hebben een specifieke meidengroep of begeleiden pupillen die slachtoffer zijn geweest van een loverboy. Zij besteden hier dan specifieke aandacht aan, bijvoorbeeld door thema-avonden voor jongeren te organiseren, of door tijdens een werkbespreking aandacht te vragen voor signalen of problemen rondom dit onderwerp. Deze instellingen werken gericht samen met politie of andere in loverboyproblematiek gespecialiseerde instanties.

3 Conclusies en beschouwing

Conclusies

De inspectie heeft in 2015 opnieuw onderzoek gedaan naar het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het onderzoek is uitgevoerd bij twintig jeugdhulpaanbieders en vijf instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering. Het betrof acht hertoetsen bij instellingen die in 2014 ook zijn bezocht en zeventien nieuwe onderzoeken.

Bij de hertoetsen bleek dat de acht bezochte instellingen de meeste verbeterpunten, die in het toezicht in 2014 waren geconstateerd inmiddels hebben doorgevoerd. Alle instellingen kregen bij de hertoets het eindoordeel 'voldoende'.

Bij de nieuwe toetsen concludeerde de inspectie dat bijna alle bezochte instellingen voldoende handelen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Dit geldt ook voor de vijf instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering, die de inspectie dit jaar voor het eerst bij dit toezicht betrok. Het handelen van één instelling is als *goed* beoordeeld, van twaalf instellingen als *voldoende*, van twee instellingen als *matig* en van twee instellingen als *onvoldoende*. Bij nagenoeg alle instellingen (zowel bij de hertoetsen als bij de nieuwe onderzoeken) constateert de inspectie wel één of meer verbeterpunten.

Na het toezicht in 2014 concludeerde de inspectie dat het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij kinderen hoog op de agenda stond van de jeugdhulpinstellingen. Het rapport van de Commissie Samson, het Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg van de Commissie Rouvoet en de aankondiging van het toezicht door de inspectie hadden hier een duidelijke impuls aan gegeven. Deze conclusie wordt bevestigd in het huidige toezicht. De instellingen hebben belangrijke stappen gezet ten aanzien van dit onderwerp, maar zijn nog niet klaar.

De verbeterpunten die in het toezicht zijn geconstateerd komen overeen met de verbeterpunten die de inspectie in het toezicht in 2014 constateerde. Bij een aanzienlijk deel van de instellingen is verbetering nodig op de volgende punten:

- systematisch spreken met kinderen over omgangsvormen, relaties, intimiteit en seksualiteit (binnen de residentiële jeugdhulp);
- de seksuele ontwikkeling van kinderen als vast onderdeel van het plan en de evaluatie van het plan (binnen de residentiële jeugdhulp);
- periodieke inschatting van risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag aan de hand van een gestandaardiseerd risicotaxatie-instrument;
- structurele scholing van medewerkers;
- goed evalueren van incidenten.

De inspectie heeft de in het onderzoek betrokken instellingen geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek. Desgevraagd hebben de instellingen de inspectie laten weten hoe en binnen welke termijn zij de benodigde verbeteringen zullen realiseren. De inspectie volgt de voortgang via het reguliere toezicht. Van de vier instellingen die een eindoordeel 'matig' of 'onvoldoende' kregen, verlangt de inspectie bovendien dat zij een interne audit uitvoeren naar de gesignaleerde verbeterpunten en de inspectie over de uitkomsten rapporteren.

Beschouwing

Systematisch inschatten van risico's

De inspectie vindt het belangrijk dat instellingen risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag systematisch inschatten. Uit het toezicht blijkt dat het gebruik van een risicotaxatie-instrument, waarbinnen voldoende aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, voor twee derde van de bezochte instellingen een verbeterpunt is. Een knelpunt tot 2015 was dat een dergelijk instrument, dat zich specifiek op risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag richtte, niet voorhanden was. Dat kwam ook in het inspectie-onderzoek in 2014 naar voren. Instellingen waren toen in afwachting van zo'n instrument. Inmiddels heeft het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) hiertoe specifiek het Instrument risicotaxatie seksueel grensoverschrijdend gedrag (RIS) ontwikkeld (oktober 2014). Echter, tijdens het toezicht in 2015 hebben verschillende instellingen aangegeven dat zij dit instrument te uitgebreid en gebruiksonvriendelijk vinden en het daarom niet gebruiken. In het voorjaar van 2016 voert het NJI een evaluatie van het RIS uit. De inspectie vindt het belangrijk dat er een goed bruikbaar instrument komt, waar medewerkers in de praktijk goed mee uit de voeten kunnen en dat hen helpt om risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag systematisch in te schatten. De alertheid op zowel risico's op als signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag is een blijvend belangrijk aandachtspunt voor medewerkers die werken met kwetsbare kinderen in de jeugdhulp.

Scholing

De scholing van medewerkers in het bevorderen van een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen en het beschermen van kinderen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag is van groot belang. Scholing draagt namelijk bij aan het verminderen van handelingsverlegenheid bij medewerkers en aan het beter signaleren van (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag. Uit het huidige toezicht is naar voren gekomen dat de scholing van medewerkers nog een belangrijk verbeterpunt is; meer dan de helft van de instellingen heeft haar medewerkers hier nog niet structureel in geschoold. Dit is zorgelijk. In 2014 kwam dit ook als een verbeterpunt naar voren. De onderzochte instellingen hebben de scholing van hun medewerkers wel in hun scholingsplan opgenomen. Een aantal instellingen heeft aangegeven dat de scholing van hun medewerkers is achtergebleven als gevolg van de transitie van de jeugdhulp. De transitie heeft veel instellingen genoopt tot forse organisatorische ingrepen en bezuinigingen en tot het afscheid

nemen van een aanzienlijk deel van de medewerkers. In deze periode had de scholing van medewerkers, ook ten aanzien van dit onderwerp, niet de hoogste prioriteit.

Aandacht voor slachtoffers van loverboys

In het huidige toezicht stelde de inspectie vragen over het handelen van de onderzochte instellingen met betrekking tot loverboyproblematiek. Dit deed de inspectie op inventariserende wijze, zonder hier een oordeel over te vellen.⁷ Uit het toezicht blijkt dat de meeste instellingen wel eens te maken hebben gehad met een jongere die (mogelijk) slachtoffer van een loverboy was of dreigde te worden. De inspectie vindt het belangrijk dat instellingen alert zijn op (signalen van) loverboyproblematiek. Daarom is het van belang dat zij de acties uit het actieplan 'Hun verleden is niet hun toekomst' (2014) implementeren. Hierbij kunnen zij gebruik maken van de producten, die in september 2015 via Jeugdzorg Nederland beschikbaar zijn gesteld. In 2017 zal de inspectie onderzoek doen bij jeugdhulpinstellingen, die gespecialiseerde opvang en hulp bieden aan slachtoffers van loverboys.

⁷ Zie voetnoot 5 in de Inleiding.

Bijlage 1 Toetsingskader Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag

Thema 1 Aandacht besteden aan een gezonde seksuele ontwikkeling.	
1.	Professionals besteden structureel aandacht aan een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen. Verwachtingen: <i>1.1 Professionals bespreken systematisch het onderwerp omgangsvormen, relaties, intimiteit en seksualiteit met (pleeg)kinderen en hun (pleeg)ouders.</i> <i>1.2 Professionals bespreken onderling het onderwerp omgaan met seksualiteit en dilemma's die zij hierbij ervaren.</i> <i>1.3 De seksuele ontwikkeling van (pleeg)kinderen is een vast onderdeel van het plan⁸ en de evaluatie van het plan.</i>
Thema 2 Handelen bij risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag.	
2.	Professionals handelen adequaat bij risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag. Verwachtingen: <i>2.1 Professionals zijn alert op risicovolle situaties voor kinderen, zowel op de groep als in het (pleeg)gezin.</i> <i>2.2 Professionals schatten de risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag van (pleeg)kinderen systematisch in aan de hand van een gestandaardiseerd risicotaxatie-instrument</i> <i>2.3 Professionals bespreken geconstateerde risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag multidisciplinair.</i> <i>2.4 Professionals nemen afdoende maatregelen om geconstateerde risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag op te heffen of te beperken.</i>

⁸ Onder 'het plan' worden alle vormen van individuele plannen bedoeld, zoals hulpverleningsplan, begeleidingsplan, behandelplan, plan van aanpak.

Thema 3

Handelen bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag.

3. *Professionals handelen adequaat bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag.*

Verwachtingen:

- 3.1 *Bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag hanteren professionals een vastgestelde werkwijze, zoals de Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling en/of een protocol Seksueel misbruik.*
- 3.2 *Professionals treden direct actief en vasthoudend op bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag om de (mogelijk) onveilige situatie voor het (pleeg)kind op te heffen.*
- 3.3 *Professionals zorgen ervoor dat gerichte hulp wordt ingezet voor (pleeg)kinderen die slachtoffer, getuige of pleger zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag.*

Thema 4

Randvoorwaarden om een gezonde seksuele ontwikkeling te bevorderen en kinderen te beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.

4. *De instelling voorziet in de randvoorwaarden om een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen te bevorderen en hen te beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.*

Verwachtingen:

- 4.1 *De instelling heeft beleid, een methodiek, richtlijnen en procedures om een gezonde seksuele ontwikkeling van (pleeg)kinderen te bevorderen en hen te beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.*
- 4.2 *De instelling schoolt professionals structureel (bij) in het bevorderen van een gezonde seksuele ontwikkeling en het beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.*
- 4.3 *De instelling besteedt structureel aandacht aan het bevorderen van een gezonde seksuele ontwikkeling en het beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.*
- 4.4 *De instelling is alert op mogelijke risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag door medewerkers.*
- 4.5 *De instelling beschikt over geldige Verklaringen Omtrent Gedrag van haar medewerkers en Verklaringen van Geen Bezwaar van pleegouders.*
- 4.6 *De instelling screent het (aspirant) pleeggezin op risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag volgens een vastgestelde werkwijze.*
- 4.7 *De instelling evalueert incidenten m.b.t. seksueel grensoverschrijdend gedrag en voert waar nodig verbeteringen door om dergelijke incidenten te voorkomen.*

Bijlage 2 resultaten van de hertoetsen

Onderstaande tabel bevat de resultaten van de acht hertoetsen; het type zorg dat is onderzocht (residentieel, jeugdzorg^{plus} of pleegzorg) en het eindoordeel en het aantal verbeterpunten uit de onderzoeken in 2014 en 2015. Bij de hertoetsen toetste de inspectie alleen de verbeterpunten.

Naam instelling	Type zorg	Eindoordeel 2014	Eindoordeel 2015	Aantal verbeterpunten 2014	Aantal verbeterpunten 2015
Cardea	RES	V	V	4	1
Icarus	JZ+	M	V	6	1
IntermetzoMaarsbergen	RES	V	G	5	0
Juvent	PZ	V	V	4	3
Kenter	RES	V	V	4	2
Spirit	RES	M	V	7	1
TriviumLindenhof	RES	M	V	5	1
Vitree	PZ	V	G	4	0

Legenda	
G	Goed
V	Voldoende
M	Matig
O	Onvoldoende

Bijlage 3 Resultaten van de nieuwe onderzoeken

In onderstaande tabel staan de zeventien bezochte instellingen, het type zorg dat is onderzocht (residentieel, jeugdzorg^{plus}, pleegzorg, of gecertificeerde instelling voor jeugdbescherming en jeugdreclassering), het eindoordeel en het aantal verbeterpunten. In totaal heeft de inspectie voor elke instelling zestien, en in geval van pleegzorg zeventien verwachtingen beoordeeld (zie het toetsingskader in bijlage 1). Dit betekent dat instellingen maximaal zestien, respectievelijk zeventien verbeterpunten kunnen hebben. In bijlage 4 is beschreven hoe het eindoordeel is bepaald.

Naam instelling	Type zorg	Eindoordeel	Aantal verbeterpunten
BJ Brabant	RES	O	8
BJZ Limburg	GI	M	6
Elker	PZ	V	2
Entrea	RES	O	9
Horizon Rijnhove	RES	V	3
Intermetzo Nieuw Veldzicht	RES	G	0
Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond	GI	V	4
Jeugdformaat	PZ	V	1
Juzt	JZ+	V	2
Koraalgroep De La Salle	RES	V	1
Lijn5 Utrecht	RES	V	4
LJ&R Groningen	GI	V	3
De Jeugd- en Gezinsbeschermers Noord-Holland	GI	V	4
Pactum	RES	M	8
Samen Veilig Midden-Nederland Flevoland	GI	V	2
William Schrikker Pleegzorg	PZ	V	2
Yorneo	PZ	V	1

Legenda	
G	Goed
V	Voldoende
M	Matig
O	Onvoldoende

Bijlage 4 Verantwoording

Het toezicht

Het toezicht is uitgevoerd bij twintig jeugdhulpinstellingen, die residentiële jeugdzorg, jeugdzorg^{plus} en/of pleegzorg bieden, en bij vijf instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering. Het betrof een hertoets bij acht jeugdhulpinstellingen die in 2014 ook zijn bezocht en een onderzoek bij zeventien instellingen die in 2014 niet zijn bezocht (zie bijlage 2 en 3 voor de uitkomsten).⁹ Het toezicht bij de instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering voerde de inspectie in samenwerking met de Inspectie Veiligheid en Justitie uit.

Een vertegenwoordiger van Stichting KLOKK (Koepel Landelijk Overleg Kerkelijk Kindermisbruik) heeft deelgenomen aan een van de toezichten.

De meeste onderzoeken (22 van de 25) zijn onaangekondigd uitgevoerd. Bij de hertoetsen zijn alleen de verwachtingen getoetst die in 2014 als niet voldoende waren beoordeeld. In alle toezichten zijn de instellingen bevraagd naar hun ervaringen met en hun aanpak van loverboyproblematiek. De onderzoeken bestonden uit de volgende onderdelen:

Gestructureerde (groeps)interviews over de vier thema's uit het toetsingskader met:

- uitvoerend medewerkers, deels aan de hand van kinddossiers;
- gedragswetenschappers;
- jongeren (in geval van residentiële jeugdzorg en jeugdzorg^{plus});
- pleegouders (in geval van pleegzorg, dit betrof telefonische interviews).

Een presentatie van de instelling, gericht op thema 4 uit het toetsingskader en tegelijkertijd interview met in ieder geval:

- een bestuurder;
- een aandachtsfunctionaris Kindveiligheid en/of seksualiteit;
- een kwaliteitsmedewerker.

Analyse van dossiers

Naast het onaangekondigd bezoeken van instellingen betrof een onverwacht element bij dit toezicht het inzien van een aantal kinddossiers. Deze zijn geselecteerd tijdens de interviews met de uitvoerend medewerkers. Op basis van de verwachtingen uit het toetsingskader is aan medewerkers enkele malen gevraagd hun handelwijze te laten zien in de dossiers. Een ander onverwacht element was de aselecte steekproef van een aantal personeeldossiers, die zijn gecontroleerd op de aanwezigheid van Verklaringen Omtrent Gedrag (VOG's). Ten slotte is in geval

⁹ Het betrof ook enkele onderzoeken bij grote jeugdhulpinstellingen die in 2014 ook zijn bezocht, maar dan bij een andere locatie of een andere werksoort.

van pleegzorg een aantal pleegouderdossiers gecontroleerd op de aanwezigheid van Verklaringen van Geen Bezwaar (VGB's).

Analyse van documenten

De inspectie analyseerde een aantal (beleids)documenten van de instellingen. Daarnaast is gebruik gemaakt van de jaarverslagen en periodieke incidentenrapportages. Verder is tijdens het toezicht de incidentenregistratie van de instelling ingezien voor wat betreft incidenten van seksueel grensoverschrijdend gedrag uit 2014 en 2015.

Verantwoording van de eindscores per thema en van het eindoordeel

Het toetsingskader (zie bijlage 1) bestaat uit vier thema's, die elk een aantal verwachtingen bevat. De inspectie kende na het toezicht bij een instelling aan iedere verwachting een score 'voldoende', 'matig' of 'onvoldoende' toe. Om tot een eindscore per thema te kunnen komen, zijn voor elk thema beslisregels opgesteld.

De inspectie berekent de eindscore op de twee thema's die ieder drie verwachtingen hebben (thema 1 en thema 3) als 'voldoende' wanneer de instelling:

- op alle drie de verwachtingen voldoende scoort;
- op twee verwachtingen voldoende en op één verwachting matig scoort.

De inspectie berekent de eindscore als 'matig' wanneer de instelling:

- op twee verwachtingen voldoende en op één verwachting onvoldoende scoort;
- op één verwachting voldoende en op twee verwachtingen matig scoort;
- op één verwachting voldoende, één verwachting matig en één verwachting onvoldoende scoort;
- op alle drie de verwachtingen matig scoort.

Andere combinaties van scores op de drie verwachtingen leiden tot een eindscore 'onvoldoende' op de thema's 1 en 3.

De eindscores voor de thema's 2 en 4, die respectievelijk vier en acht verwachtingen bevatten, zijn op een vergelijkbare wijze bepaald.

Om te komen tot het *eindoordeel* over het handelen van een instelling onderscheidt de inspectie twee stappen. Stap 1 omvat de beslisregels voor een score over de eerste drie thema's, die gaan over het handelen door medewerkers (aandacht besteden aan een gezonde seksuele ontwikkeling, handelen bij risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag, en handelen bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag). Hierbij zijn dezelfde beslisregels gehanteerd als bij de beoordeling van de thema's 1 en 3 (zie bovenstaand).

In stap 2 is vervolgens de beoordeling van thema 4, dat gaat over de benodigde randvoorwaarden, gekoppeld aan de beoordeling van de eerste drie thema's:

- Het eindoordeel 'goed' geeft de inspectie indien het oordeel over alle zestien (en in geval van

pleegzorg zeventien) verwachtingen 'voldoende' is. Of, indien het oordeel op alle tien de verwachtingen van thema 1 tot en met 3 voldoende is, en er maximaal één verwachting van thema 4 'matig' is, met hierbij als uitzondering de verwachtingen betreffende 'scholing' en 'structurele aandacht', die 'voldoende' moeten zijn om het eindoordeel goed te krijgen.

- Het eindoordeel '*voldoende*' geeft de inspectie wanneer het oordeel over de eerste drie thema's en over het vierde thema beide 'voldoende' zijn, maar niet alle zestien (en in geval van pleegzorg zeventien) verwachtingen voldoende zijn. Ook een oordeel over de eerste drie criteria als 'voldoende' en een oordeel over het vierde criterium als 'matig' levert het eindoordeel *voldoende op*.
- De andere combinaties van oordelen leiden tot een eindoordeel '*matig*' of '*onvoldoende*'.

Wat is het landelijk toezicht jeugd?

Het landelijk toezicht jeugd bestaat uit de Inspectie Jeugdzorg (IJZ), de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) en de Inspectie Veiligheid en Justitie (IVenJ).

Wat zegt de wet over het landelijk toezicht jeugd?

De Jeugdwet geeft de inspecties die het landelijk toezicht jeugd vormen de volgende taken:

- onderzoek doen naar de kwaliteit in algemene zin van de jeugdhulp, de gecertificeerde instellingen, de certificerende instelling, het adviespunt huiselijk geweld en kindermishandeling, de Raad voor de Kinderbescherming en de justitiële jeugdinrichtingen;
- toezicht houden op de naleving van de kwaliteitseisen die in de wet staan;
- voorstellen doen voor verbetering.

Het toezicht gebeurt uit eigener beweging of op verzoek van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en/of de minister van Veiligheid en Justitie. Het landelijk toezicht houdt bij de vervulling van haar taak rekening met de behoeften van gemeenten.

Wat is toezicht?

Toezicht houden betekent dat de inspecties informatie verzamelen over de kwaliteit van de instellingen die onder de Jeugdwet vallen, zich een onafhankelijk oordeel vormen en zo nodig ingrijpen. Daarbij kijken zij of het beleid voor deze instellingen in de praktijk goed werkt. De rapporten zijn in principe openbaar. De openbaar gemaakte rapporten staan op de website van de inspecties.

Wat wil het landelijk toezicht jeugd bereiken?

Het landelijk toezicht jeugd wil met haar onderzoeken bijdragen aan:

- het behouden en bevorderen van de kwaliteit van de jeugdhulp en de gecertificeerde instellingen en de andere instellingen in het jeugddomein;
- het versterken van de positie van jeugdigen en hun ouders of verzorgers (de cliënten);
- de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van het beleid.

Waarop houdt zij toezicht?

Er zijn vijf verschillende wetten en regelingen met toezichttaken en bevoegdheden voor de inspecties die het landelijk toezicht jeugd vormen:

- Jeugdwet;
- Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen;
- Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie;
- Wet Centraal Orgaan opvang Asielzoekers;
- Subsidieregeling opvang kinderen van ouders met een trekkend/varend bestaan.

Op grond van die wetten en al dan niet in samenwerking met andere inspecties wordt er toezicht gehouden op de volgende organisaties:

- de jeugdhulpaanbieders (jeugdzorg, jeugd-GGZ en jeugd-LVB);
- de certificerende instelling voor jeugdbescherming en jeugdreclassering;
- de gecertificeerde aanbieders van jeugdbescherming en jeugdreclassering;
- Veilig Thuis: het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling;
- de justitiële jeugdinrichtingen;
- de vergunninghouders voor interlandelijke adoptie;
- de opvangvoorzieningen voor (alleenstaande) minderjarige vreemdelingen;
- de Raad voor de Kinderbescherming
- Halt;
- de schippersinternaten.

Inspectie Jeugdzorg

Postbus 483

3500 AL Utrecht

088 3700230

www.inspectiejeugdzorg.nl

